

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:08.09.2020 ✓Accepted/Kabul:03.12.2020

DOI:10.30794/pausbed.792027

Araştırma Makalesi/ Research Article

Kıvılcım, B. ve Sanalan Bilici, N. (2021). "Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Seyahat Acentelerinin Ekoturizm Faaliyetleri: Doğu Karadeniz Bölgesinde Bir Araştırma", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 45, Denizli, ss. 53-69.

SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA SEYAHAT ACENTELERİNİN EKOTURİZM FAALİYETLERİ: DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE BİR ARAŞTIRMA

Burcu KIVILCIM*, Nilgün SANALAN BİLİCİ**

Öz

Bu çalışma, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan seyahat acentelerinin sürdürülebilir turizm kapsamında ekoturizm faaliyetlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği (mülakat) kullanılmıştır. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan 32 seyahat acentesi yöneticisi ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Yöneticilere, sürdürülebilir turizm ve ekoturizme yönelik 18 açık uçlu soru sorulmuştur. Elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi ile analiz edilerek, bir takım bulgular ortaya konulmuştur. Bulgular neticesinde seyahat acentelerinin ekoturizm faaliyetlerinin tamamına yer vermedikleri, yöneticilerin, sürdürülebilir turizm ve ekoturizm kavramına tam olarak hâkim olmadıkları, dolayısıyla sürdürülebilir turizm ve ekoturizm kavramlarına yönelik düşüncelerinin ve faaliyetlerinin yeterince gelişmediği sonucu çıkarılmıştır. Sonuçlar ışığında, seyahat acenteleri ve tüm paydaşlara yönelik sürdürülebilir turizm ve ekoturizm eğitimlerinin zorunlu tutulması ve uygulamaların kontrollü yapılması gibi bir takım önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Sürdürülebilir Turizm, Ekoturizm, Seyahat Acenteleri, Doğu Karadeniz Bölgesi.*

ECOTOURISM ACTIVITIES OF TRAVEL AGENTS WITHIN THE CONCEPT OF SUSTAINABLE TOURISM: A RESEARCH IN EASTERN BLACK SEA REGION

Abstract

This study was carried out to determine the ecotourism activities of travel agencies in the Eastern Black Sea Region within the scope of sustainable tourism. Semi-structured interview technique (interview), one of the qualitative research methods, was used in the study. Face-to-face meetings were held with 32 travel agency executives in the Eastern Black Sea Region. 18 open-ended questions were asked to the managers on sustainable tourism and ecotourism. The obtained data were analyzed through content analysis method and some findings were revealed. As a result of the findings, it was concluded that travel agencies do not include all ecotourism activities, managers do not fully understand the concept of sustainable tourism and ecotourism, therefore, their thoughts and activities regarding the concepts of sustainable tourism and ecotourism are not sufficiently developed. In the light of the results, a number of suggestions were made such as making sustainable tourism and ecotourism trainings compulsory for travel agencies and all stakeholders and making practices controlled.

Keywords: *Sustainable Tourism, Ecotourism, Travel Agents, Eastern Black Sea Region.*

* Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Arhavi MYO, Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü, ARTVİN.
e-posta:burcukivilcim@artvin.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0003-4745-984X>)

** Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü, ERZURUM.
e-posta:nbilici@atauni.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0001-8318-7250>)

1. GİRİŞ

Türkiye, coğrafi konumu ve sahip olduğu doğal, tarihi, sosyal ve kültürel kaynaklar dolayısıyla turizm açısından zengin bir ülkedir. Kaynak çeşitliliğinin çok olması, turizm sektörünün gelişmesinde büyük etkiye sahiptir (Bahar, 2006). Turizm sektörünün gelişmesi ve bireylerin zevk ve tercihlerinde değişimler meydana gelmesi ile birlikte, başlangıçta yoğun talep olan deniz-kum-güneş turizmine alternatif olarak yeni turizm türleri ortaya çıkmıştır. 21. yy.da dünyada yaşayan nüfusun artması ve artan nüfusun üretmekten çok tüketmeye başlaması, kaynakların koruma-kullanma dengesinin kontrol altına alınarak, sürdürülebilirliğini sağlama fikrini ortaya atmıştır. Sürdürülebilirlik uygulamaları, sahip olunan kaynakların korunarak devamlılığını sağlamayı içermektedir (Dyllick ve Hockerts, 2002:130).

Talebin yoğun olması ve kaynakların bilinçsiz kullanımı sonucu, kaynakların yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalınabileceği düşüncesiyle bir takım sürdürülebilirlik uygulamaları başlatılmıştır. Bu konuda Türkiye’de, taşıma kapasitesi planlamaları, çevresel etki değerlendirmeleri, ekolojik ayak izi hesaplamaları gibi uygulamalar yapılmaktadır. Ayrıca, tarihi eserlerin korunması, restore edilmesi, müzeler kurulması, sit alanları, korunan alanlar, milli parklar vb. özel alanlar oluşturulması gibi önlemler alınmaktadır.

Turizm işletmelerinin de aldığı bir takım önlemler vardır. Bu önlemlerden biri de, bir sürdürülebilir turizm türü olan ekoturizmin uygulanmasıdır. Ekoturizm; çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik anlamda koruma, geliştirme ve geleceğe aktarmayı kapsamaktadır. Ekoturizm faaliyetleri; çevresel koruma faaliyetlerine katılma, sosyal yaşam standartlarında refah artışı sağlama, kültürel mirası koruma, yerel halka öncelik tanıma, yerel istihdam yaratma ve yerel ekonomiye katkı sağlama gibi uygulamalardır (Kuter ve Ünal, 2009). Ekoturizm faaliyetleri, seyahat acentelerinin de ilgi alanına girmektedir. Seyahat acenteleri; “kâr amacı ile turistlere turizm ile ilgili bilgiler vermeye, paket turları ve turları oluşturmaya, turizm amaçlı konaklama, ulaştırma, gezi, spor ve eğlence hizmetlerini görmeye yetkili olan, oluşturduğu ürünü kendi veya diğer seyahat acenteleri vasıtası ile pazarlayabilen ticarî kuruluş” olarak tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 26664).

Seyahat acentelerinin ofis içerisinde tasarruf sağlamaları ve çevresel, tarihi, ekonomik, sosyal ve kültürel yapıyı korumaları gerekmektedir. Kaynakların pazarlanmasında, turistlerin turizm aktivitelerine katılmalarında, doğa turlarında, tarihi ve kültürel yapıların gezilip görülmesinde seyahat işletmeleri aracı olmakta ve turlarda turistlere eşlik etmektedir. Dolayısıyla, Türkiye’nin sahip olduğu çekiciliklerden yararlanan seyahat işletmelerinin, sektörün sürdürülebilirliği için de çaba göstermesi gerektiği düşünülmektedir.

Bozulma tehlikesi ile karşı karşıya kalınmasının, turist sayısı ve turizm gelirlerinde düşüşe neden olacağı düşünüldüğünden dolayı, koruma-kullanma dengesinin sağlanması açısından bölgede ekoturizm faaliyetlerinin uygulanması önem arz etmektedir. Bu çalışma, Doğu Karadeniz Bölgesi’nde bulunan seyahat acentelerinin ekoturizm faaliyetlerinin belirlenmesi amacıyla yapılmaktadır. Araştırma, güncel sorunların çözülmesi, alanyazına katkıda bulunulması ve turizm paydaşlarına yol göstermesi açısından önem taşımaktadır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Sürdürülebilir Turizm Kavramı

Sürdürülebilirlik kavramı; Latince “Sustinere” kelimesinden gelmektedir (Çalık, 2014). *Sürekliliğini sağlamak, devamını getirmek* anlamlarına gelen sürdürülebilirlik, yaşanan çevresel sorunların çözümü ve kaynakların koruma-kullanma dengesinin sağlanmasını esas almaktadır. Çevresel sorunların çözümünü ve çevrenin korunmasını esas alan sürdürülebilirlik kavramına ilişkin ilk adım 1972 yılında Stockholm’de düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı’nda atılmıştır. Daha sonra ise, 1984 yılında Tokyo Konferansı düzenlenmiştir. Ancak kavramın benimsenmesi ve yayılması 1987 yılında “Brundtland Ortak Geleceğimiz” adlı raporla olmuştur. Bu raporla, sürdürülebilirlik kavramı turizme de uyarlanmıştır. Sürdürülebilirliğin önemine ilişkin 1992 yılında Rio de Janeiro zirvesinde, çevre ve kalkınma konferansında “Gündem 21 raporu” hazırlanmıştır. 1992’deki Rio Konferansı’nın devamında, 1997’de Rio +5 Zirvesi ve 2002’de Johannesburg Zirvesi (Rio +10) düzenlenmiş ve Rio Konferansı’nda onaylanan ilkelerin bir bütün içinde nasıl uygulandığı ele alınmıştır (Erdoğan, 2015; Hoşcan, 2017; Şahin, 2013; Serçek, 2015; Uzun, 2012).

Sürdürülebilirlik kavramı, 1987 yılında Brundtland (Ortak Geleceğimiz) Raporu'nda "Gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerini tehlikeye atmadan, mevcut kuşakların ihtiyaçlarını karşılamak" olarak tanımlanmıştır (WCED, 1987:15). Garrod ve Fyall (1998:201)'e göre sürdürülebilir turizm, kaynakları tüketmeden ve turistleri kandırmadan ayrıca yerel toplumu sömürmeden gerçekleştirilen, turist, ev sahibi toplum ve turistik destinasyon arasında verimli ve uyumlu ilişkileri gerektiren faaliyetlerdir. Swarbrooke (1999)'a göre sürdürülebilir turizm; "Turizmin geleceğinin bağlı olduğu ekonomik kaynakları yok etmeyen, ekonomik gelişmeye imkân sağlayan ve yöre halkının sosyal ve fiziki çevresini de dikkate alan turizm şeklidir."

Turizm açısından ise, turizmin kaynağı olan doğal, tarihi, kültürel, sosyal ve estetik değerlerin korunup geliştirilerek çekiciliklerinin devamını sağlamayı ifade etmektedir (Sarkım, 2007). Bir başka tanımda sürdürülebilir turizm; küçük ölçekli, politik kararlarda halkın görüşüne saygı duyan ve kültürel ve çevresel faktörlere karşı duyarlı olan bir turizm şekli olarak ifade edilmiştir (McCool ve Moisey, 2008). Duffy, Lauren N (2009)'a göre sürdürülebilir turizm; çevresel ve kültürel bozulmayı en aza indirmeyi, turist tatminini artırmayı ve bölge için uzun vadeli ekonomik gelişimi en üst seviyeye çıkarmayı hedefleyen bir yaklaşımdır. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)'ne göre ise sürdürülebilir turizm; "Gelecekteki fırsatları koruyarak geliştirmeyi amaçlayan, bugünkü turistlerin ve ev sahipliği yapan bölgelerin ihtiyaçlarını karşılayarak kültürel bütünlüğü, zorunlu ekolojik süreçleri ve biyolojik çeşitliliği koruyan ve ekonomik, sosyal, estetik ihtiyaçları karşılayan turizm çeşididir." Tüm bu tanımlardan yola çıkarak, sürdürülebilir turizm; "turizme konu olan çevresel, sosyal, kültürel ve ekonomik değerleri, doğal yapısına zarar vermeden kullanarak, turist memnuniyeti oluşturmak ve gelecek nesillerin de ihtiyaçlarını karşılamayı gözeterek, devamlılığını sağlamak" olarak tanımlanabilir.

2.2. Ekoturizmin Tanımı ve Ekoturist Kavramı

Alternatif turizm türlerinin ortaya çıkmasıyla, turizmin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla, sürdürülebilir turizm çeşitleri olan doğa turizmi, kırsal turizm ve ekoturizm gibi turizm türleri gelişmeye başlamıştır. Çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik kalkınmayı esas alan ekoturizm kavramı her sektörde farklı şekillerde kullanılmaktadır. Ekoturizm; tur operatörleri pazarlama aracı, çevreci gruplar doğayı koruyan faaliyetler, iktisatçılar istihdam unsuru, hükümetler ekonomik fırsat ve bazı yerel toplumlar ise sosyal yaşam kaynağı olarak görmektedir (Tetik, 2012). Doğal alanlara zarar verdiği düşünülen kitle turizmine tepki olarak 1990'lı yıllarda gelişen ekoturizm kavramı, kırsal ve kültürel unsurlar taşımakta ve bu alanlarda geliştirilebilecek en uygun turizm türü olmaktadır (Aydın, 2010). Bazı araştırmacılar, ekoturizm kavramını ilk kullanan kişinin 1965 yılında Hetzer olduğunu savunmaktadır (Kasalak, 2014). "Hetzer'e göre ekoturizm; özellikle kuşlar ve diğer yaban hayatı, doğal alanlar, kayalıklar, mağaralar, fosil alanları, arkeolojik sitler, sulak alanlar ve nadir türler veya tehlike altındaki türlerin bulunduğu alanlar gibi doğal ve arkeolojik kaynaklara dayanan turizmdir" (Kasalak, 2014). Kavrama ilişkin bir diğer savunma da, ilk kullanan kişinin 1983 yılında Hector Ceballos Lascurain olduğudur (Kaya, 2015). Lascurain'e göre ise ekoturizm; "Manzarayı, yabani bitki ve hayvanları ve bu alanlarda bulunan mevcut ve geçmişteki kültürel kalıntıları inceleme ve takdir etme amacıyla nispeten bozulmamış ve kirlenmemiş alanlara yapılan seyahatlerdir" (Kaya, 2015).

2002 yılının Mayıs ayında, Kanada'nın Quebec kentinde, "Dünya Ekoturizm Zirvesi" yapılmış ve bu zirveye 133 ülkeden 1100 delege katılmıştır. Tüm ülkelerin kabul ettiği ortak bir tanım oluşturulmuştur. Bu tanıma göre ekoturizm, "Yeryüzünün doğal kaynaklarının sürdürülebilirliğini güvence altına alan, bunun yanı sıra yerel halkların ekonomik kalkınmasına destek olurken, sosyal ve kültürel bütünlüklerini koruyup gözetilen bir yaklaşım ya da tavidir." (www.ekoturizmdernegi.org). Uluslararası Ekoturizm Derneği (TIES) ise ekoturizmi; "Doğal alanlara karşı sorumlu, çevreyi koruyan, yerel halkın refahını artıran eğitim ve gelişimini içeren seyahattir." şeklinde tanımlamaktadır (www.ecotourism.org). Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN) ekoturizmi; "Yerel halkın aktif sosyo-ekonomik yapısına fayda sağlayan, düşük ziyaretçi etkisine sahip, doğanın tadını çıkarmak ve takdir etmek için (geçmişte ve günümüzdeki kültürel zenginlikleri) korumaya teşvik eden, nispeten bozulmamış doğa alanlarına yapılan ziyaret ve çevre açısından duyarlı seyahat" olarak tanımlanmıştır (Wood, 2002). Ecotourism Society'e göre ekoturizm; doğal ve kültürel çevreyi koruyarak ve yöre halkının refahını gözeterek yapılan sorumlu seyahatlerdir (Gaul ve Volunteer, 2003:2). Doğa İçin Dünya Fonu (WWF)'na göre ekoturizm; vahşi doğada çevreye minimum olumsuz etki eden ve yerel topluluklara ekonomik fayda sağlayan turizm türüdür (Yücel, 2002). Tüm bu tanımlardan yola çıkarak geniş bir tanım yapmak gerekirse; ekoturizm, nispeten bozulmamış doğal alanlarda

yapılan, doğal çevreyi, bitki ve hayvan türlerini koruyan, halkın yerel kültürünü gözeterek aynı zamanda yerel halka istihdam sağlayan, halkın refahına ve yöre ekonomisine katkıda bulunan turizm türüdür.

Ekoturizm kavramının gelişmesiyle ekoturist kavramı da ortaya çıkmıştır. Ekoturist; “sürdürülebilirliği, otantik yerel harcamaları ve ziyaret ettikleri yerel halka kazandırdıkları fırsatları ön planda tutan sorumlu turist” olarak tanımlanmaktadır (www.ecotourism.org). Bir diğer tanıma göre ekoturist, ziyaret ettiği yörenin kültürünü, geleneklerini ve doğal güzelliklerini öğrenme ve tecrübe edinme amacıyla yedi gün veya daha fazla süreyle seyahat eden kişilere denir (Chesworth, 1999). Ekoturist; değer bilme, katılım ve duyarlılık ile nispeten doğallığını koruyan alanları ziyaret eden kişidir (Kasalak, 2014). Rein (2005), ekoturisti; “doğaya gönülden bağlı, sportif, maceracı, seyahatlerde lüks aramayan, kitle turizmine ilgisi olmayan, gittiği yörenin halkına ve peyzajına ilgi gösteren ve yöre adetlerine uymaya çalışan, takım ruhu taşıyan, doğal ve kültürel çevreyle uyum içerisinde seyahatlerini gerçekleştiren kişi” olarak tanımlamıştır (Polat, 2006).

3.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bilimsel araştırmalarda, neyin, neden yapılmak istendiği, yapılmak istenenin nerede, ne zaman, neyle ve nasıl yapılacağı açıkça belirtilmelidir (Ural ve Kılıç, 2013). Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği (mülakat) kullanılmıştır. Verilerin hazırlanması aşamasında, araştırmanın amacına uygun 18 açık uçlu soru belirlenmiştir. Sorular ulusal ve uluslararası alanyazından (Budeanu, 2007; Tosun vd., 2009; McCoy, 2010; McLaughlin, 2011; Arıca, 2013; Çalık, 2014; Bekecheng, 2016; Hoşcan, 2017) yararlanılarak hazırlanmış ve 4 uzman görüşü alınarak son halini almıştır. 2019 yılı, Ağustos-Eylül aylarında, Doğu Karadeniz Bölgesi illerinde bulunan ve seçkisiz (rastgele) örneklem yöntemiyle seçilen 32 adet seyahat acentesi yöneticisi ile yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme süreleri, katılımcıların bilgisine, deneyimlerine, aktarımlarına ve ayırdıkları zamana göre 5 ile 45 dakika arasında değişiklik göstermiştir. Görüşmeler, ses kayıt cihazı ile kaydedilerek daha sonra Microsoft Word dosyasına aktarılmıştır. Ses kaydına izin verilmediği ve Microsoft Word dosyasına aktarıldığı durumlar da görüşme süresini etkilemiştir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi olan içerik analizi uygulanmıştır. Yöneticilerin, kendilerine yöneltilen sorulara yönelik vermiş olduğu ifadelerle, tekrar edilme sıklığına göre kodlar oluşturulmuş, kodlar kendi içerisinde anlamlı kategorilere ayrılmış ve ifadeler neticesinde ulaşılmaya hedeflenen temalar belirlenmiştir. Temalar, kodlar ve ifadelerin tekrar edilme sıklığı tablolaştırılarak, birbiriyle ilişkilendirilmiş ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

3.1. Araştırmanın Problemi

Seyahat acentelerinin sürdürülebilirlik ve ekoturizm faaliyetlerine yönelik ulusal ve uluslararası alanyazın incelenmiştir. İnceleme sonucunda, seyahat acentelerinin, sürdürülebilirlik ve ekoturizme yönelik tutumlarının olumlu olduğu fakat davranışlarında eksiklikler olduğu saptanmıştır (Sirakaya, 1995; Hu, 2007; Tosun vd., 2009; Khairat ve Maher, 2012; Tetik, 2012; Hoşcan, 2017). Ulusal alanyazında yapılan çalışmaların ise, az sayıda olduğu ve yeterince kapsamlı olmadığı görülmüştür. Bu noktada, Doğu Karadeniz Bölgesi’nde bulunan seyahat acentelerinin sürdürülebilir turizm kapsamında ekoturizm faaliyetlerini belirlemek gerekliliği hissedilmiştir. “*Seyahat acentelerinin sürdürülebilir turizm kapsamında ekoturizm faaliyetleri nelerdir?*” sorusuna yanıt bulmak araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın temel amacı, Doğu Karadeniz Bölgesi Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon illerinde bulunan seyahat acentelerinin sürdürülebilirlik kapsamında ekoturizm faaliyetlerini belirlemektir. Turistlerin doğal yaşama yönelmesi ve doğa turlarına olan talebinin artmasında, seyahat acentelerinin teşvik edici bir rol üstlendiği düşünülmektedir. Seyahat acentelerinin, düzenlediği turlarda çevreden yararlanırken aynı zamanda koruması ve turistleri bu konuda bilinçlendirmesi sürdürülebilirliğin sağlanmasına katkı sağlayacaktır. Bu noktada seyahat acentelerinin sürdürülebilir turizm kapsamında ekoturizme yönelik yapmış olduğu faaliyetlerin belirlenmesi önemli görülmüştür. Doğu Karadeniz Bölgesi, sahip olduğu doğal kaynakları ile bu çalışma için uygun bulunmuştur.

3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon illeri oluşturmaktadır. Nitel araştırmalarda, örneklem büyüklüğü konusunda ortaya konulan net bir ifade bulunmamakla birlikte örneklemin, amaca ulaşabilecek sayıda ve nitelikte olması gerekmektedir (Baltacı, 2018).

Arica (2014), "Seyahat İşletmeciliği Literatürünün Gelişim Süreci: Türkiye'de Hazırlanan Lisansüstü Tez Çalışmalarının Bibliyometrik Olarak İncelenmesi" konulu çalışmasında, turizm alanında seyahat acentelerine yönelik nitel çalışmaların genel itibarıyla örneklem sayısının 0-50 arasında olduğunu ifade etmiştir. Bu çalışmalardan yola çıkarak, araştırmanın örneklemini Doğu Karadeniz Bölgesi illerinde bulunan ve tur düzenleyen seyahat acenteleri arasından seçkisiz (rastgele) örneklem yöntemiyle seçilerek belirlenmiştir. Bölgede 283 adet seyahat acentesi bulunmaktadır. Zaman, ulaşım, seyahat acentelerinin tur düzenleyip düzenlememe durumları ve ekonomik şartlar dolayısıyla 40 adet ekotur düzenleyen seyahat acentesi yöneticisi ile görüşme planlanmış, bu sayı illere orantılı (%15) olarak dağıtılmıştır. Ancak yöneticilerin 8'i yoğun olmaları nedeniyle görüşmeyi reddetmiş, 32 adet yönetici ile görüşme yapılmıştır.

3.4. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmaya ilişkin nitel verilerin analizi, bulgular ve yorumlara yer verilmektedir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular, bu bölümde tablolaştırılarak yorumlanmaktadır.

Araştırmaya katılan yöneticilere ilişkin demografik bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik yapısına ilişkin bulgular

Acentedeki pozisyonu	N	Eğitim Durumu	N	Turizm alanında eğitim	N	Acentenin grubu/sınıfı	N	Acentenin faaliyet süresi	N	Acentenin bulunduğu il	N
Acente Sahibi	11	İlköğretim	2	Evet	14	A/Yerel	12	1-5 yıl	16	Artvin	2
Acente Müdürü	7	Lise	10	Hayır	18	A/Karşılıklı	20	6-10 yıl	6	Giresun	2
Tur Satış Müdürü	12	Üniversite	20					10 yıl ve üzeri	10	Gümüşhane	1
Operasyon Müdürü	2									Ordu	6
										Rize	6
										Trabzon	15

Araştırmaya katılanların %34'ü acente sahibi, %22'si acente müdürü, %38'i tur satış müdürü ve %6'sı operasyon müdürü olmak üzere tamamı yöneticilerden oluşmaktadır. Katılımcıların eğitim bilgilerine bakıldığında, %63'ünün üniversite mezunu, %31'inin lise mezunu ve %6'sının lise mezunu olduğu görülmektedir. Ayrıca %44'ünün turizm eğitimi alırken %56'sının almadığı, dolayısıyla turizm eğitimi alan acente yöneticilerinin %44'lük oranla, almayanlara göre daha az olduğu ve turizm sektöründe, turizm eğitimi almayanların daha fazla istihdam edildiği görülmektedir. Araştırmaya katılan acentelerin tamamı A grubudur ve %63,5'ini karşılıklı acenteler, %36,5'ini ise yerel acenteler oluşturmaktadır. Görüşülen acentelerin faaliyet sürelerine bakıldığında, %50'sinin son 5 yılda açıldığı tespit edilmiştir. Acentelerin %19'u 6-10 yıl arası, %31'i ise 10 yıl ve üzeri faaliyet göstermektedir. Araştırmaya dâhil olan acentelerin %6'sını Artvin, %6'sını Giresun, %3'ünü Gümüşhane, %19'unu Ordu, %19'unu Rize ve %47'sini Trabzon illerinde bulunan seyahat acenteleri oluşturmaktadır.

Katılımcıların, sürdürülebilirlik kavramına ilişkin algılarını ortaya koymak amacıyla sürdürülebilirliğin ne ifade ettiği sorulmuş ve verilen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2. “Sürdürülebilirlik size ne ifade etmektedir?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin içerik analizi

TEMA	KODLAR	N
Sürdürülebilirlik Algısı	Devamlılık	20
	Süreklilik	6

“Sürdürülebilirlik size ne ifade etmektedir?” sorusuna verilen cevaplara bakıldığında; sürdürülebilirlik kavramı, katılımcıların %63,5’ine göre *Devamlılık* olarak görülmektedir. Katılımcıların %19’u kavramı, *Süreklilik* açısından, % 14,5’i ise *Koruma* açısından ele almaktadır. Sürdürülebilirlik kavramı, devamlılığı (sürekliliği) sağlarken aynı zamanda koruma ve geliştirmeyi de içermektedir. Yöneticilerin yalnızca %3’ü *koruma* kelimesini kullanırken *geliştirme* kelimesini de birlikte kullanmıştır. Bu cevaplardan hareketle, acente yöneticilerinin %3’ünün koruma ve geliştirme algısına sahip olduğu ve dolayısıyla, sürdürülebilirlik kavramına tam olarak hâkim olduğu söylenebilir.

Katılımcıların, Doğu Karadeniz Bölgesi’nde sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin uygulanmasına yönelik algılarını belirlemek için konuya ilişkin düşünceleri sorulmuş ve katılımcıların verdiği cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. “Doğu Karadeniz Bölgesi’nde sürdürülebilir turizmin uygulanabilirliği hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin içerik analizi

TEMA	KODLAR	N
Doğu Karadeniz’de Sürdürülebilir Turizm Algısı	Uygulanabiliyor	19
	Uygulanamıyor	13

“Doğu Karadeniz Bölgesi’nde sürdürülebilir turizmin uygulanabilirliği hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplara bakıldığında, katılımcıların %41’i uygulanmadığını söylerken %59’u uygulanabildiğini ifade etmiştir.

Seyahat acentelerinin, sürdürülebilir turizm ve ekoturizm faaliyetlerine ilişkin resmî prosedürlere katılım durumlarını ortaya koymak açısından sertifikalara sahip olup olmadıkları sorulmuş ve verilen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4. “Acenteniz, yazılı sürdürülebilirlik politikalarına sahip mi? Eko etiket, sürdürülebilir turizm belgesi gibi sertifikalarınız var mı?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin içerik analizi

TEMA	KODLAR	N
Sürdürülebilirlik ve Ekoturizmde Prosedür	Evet	1
	Hayır	31

Araştırmaya katılım gösteren acentelerin hiçbirinin sürdürülebilir turizm sertifikası olmadığı, %3’ünün eko-etiketinin olduğu ve ekoturizmi yalnızca %3’ünün ön planda tutarak resmi katılım gösterdiği, %97’sinin eko-etiketinin de olmadığı belirlenmiştir.

Katılımcı acentelerin, konuya ilişkin projeler geliştirip geliştirmediğini belirlemek amacıyla projelerde yer alıp almadıkları sorusu sorulmuş ve gerekli cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5. “Sürdürülebilir turizm / Ekoturizm projelerinde yer alıyor musunuz? Alıyorsanız hangi projeler?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin içerik analizi

TEMA	KODLAR	N
Ekoturizm Projesi Geliştirme	Evet	2
	Hayır	30

Katılımcıların, %94'ünün projelerde yer almadığı, yalnızca %6'sının projelerde yer aldığı görülmektedir. Alıyorsanız hangi projeler?" sorusuna ise cevap alınamamıştır.

Katılımcılara, ekoturizm algılarını ortaya koymak amacıyla ekoturizmin kendileri için ne ifade ettiği sorulmuş ve verilen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6. "Ekoturizm sizin için ne ifade ediyor?" sorusuna verilen cevaplara ilişkin içerik analizi

TEMA	KODLAR	N
Ekoturizm Algısı	Doğa turizmi	12
	Çevre	10

"Ekoturizm sizin için ne ifade ediyor?" sorusuna verilen cevaplara bakıldığında, katılımcıların %69'unun ekoturizmi, çevresel boyutta ele aldığı, %31'inin ise kavramı; ekolojik, yayla, kırsal, kalkınma, sosyo-kültürel, ekonomik, yeşillik, doğal ve yöresel kelimeleri ile özdeşleştirdiği, sosyo-kültürel ve ekonomik boyut ilkelerinin ikinci planda kaldığı görülmektedir.

Seyahat acentesi yöneticilerinin, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ekoturizme yönelik algılarını ortaya koymak amacıyla bölgenin ekoturizm için uygun olup olmadığı sorulmuş ve verilen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 7. "Doğu Karadeniz'in ekoturizm için uygun bir destinasyon olabileceğini düşünüyor musunuz? Neden evet ya da neden hayır?" sorusuna verilen cevaplara ilişkin içerik analizi

TEMA	KODLAR	N
Doğu Karadeniz'de Ekoturizm Algısı	Uygun	31
	Uygun Değil	1

"Doğu Karadeniz'in ekoturizm için uygun bir destinasyon olabileceğini düşünüyor musunuz? Neden evet ya da neden hayır?" sorusuna verilen cevaplara bakıldığında, katılımcıların %3'ü uygun bir destinasyon olmadığını, %97'si ise uygun olduğunu dile getirmiştir. Katılımcıların, "Neden evet ya da neden hayır?" sorusuna ilişkin verdikleri cevaplara bakıldığında ise gerekçe olarak alt yapı eksikliğini, aşırı yüklenmeleri, bozulmaları, kaçak yapılaşmayı, HES ve doğal alanların tahrip olmasını göstermişlerdir. Katılımcılar, bu konuda görüş ve önerilerini belirtirken, belli pilot bölgeler oluşturulması, ekonomik kazancın yanı sıra çevrenin ve sosyo-kültürel yapının da korunması ve yöresel ürünlerin pazarlanması gerektiğini ifade etmişlerdir. Doğu Karadeniz'in uygun bir destinasyon olmadığını düşünen 1 katılımcı ise bunun sebebinin, çevreye verilen zarar ve ekonomik kazanç sağlanamaması olduğunu dile getirmiştir.

Yöneticilere, ekoturizme katılım sağlayıp sağlamadıkları ve katılıyorsa hangi faaliyetleri uyguladığı sorusu sorulmuş ve verilen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 8. "Acenteniz ekoturizme katkıda bulunmak için herhangi bir şey yapıyor mu? Cevabınız "evet" ise, neler yapıyor?" sorusuna verilen cevaplara ilişkin içerik analizi

TEMA	KODLAR	N
Ekoturizme Katılım	Evet/ Yerel ekoturizm düzenleme	32

"Acenteniz ekoturizme katkıda bulunmak için herhangi bir şey yapıyor mu? Cevabınız "evet" ise, neler yapıyor?" sorusuna verilen cevaplarda, araştırmaya katılan 32 acentenin tamamı ekoturizme katkıda bulunma konusunda "evet" cevabını vermiş ve "Cevabınız evet ise, neler yapıyor?" sorusuna ise "yerel ekoturizm düzenleme" cevabını vermiştir. Katılımcıların %80'i yalnızca yerel ekoturizm düzenlerken, %20'si yerel ekoturizm düzenlemekle birlikte yerel ekonomiye katkı sağlamak için yöresel ürünler pazarladıklarını, yörenin sosyo-kültürel özelliklerini ve tarihini koruyup, yöre hakkındaki bilgileri turistlere aktardıklarını ve yörenin bilinmeyen yaylalarını tanıttıklarını ifade etmiştir.

Katılımcılar, yerel ekoturlar düzenlerken aynı zamanda ekonomiye katkı sağladıklarını, özellikle yöre esnafından alışveriş yapılmasını ve yöresel ürünlerin tüketilmesini sağladıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, çevre koruma faaliyetlerine katıldıklarını, bilinmeyen turizm alanlarını, sosyo-kültürel yapıyı, tarihi ve kültürel mirası tanıttıklarını da ifade etmişlerdir.

Bölgenin tanıtılmasında katılımcı acentelerin rolünün belirlenmesi için yöneticilere, tanıtımda neler yaptıkları sorusu sorulmuş ve verilen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 9. “Doğu Karadeniz’i ekoturizm odağı olarak tanıtmak için herhangi bir şey yapıyor musunuz? Yapıyorsanız neler?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin içerik analizi

TEMA	KODLAR	N
Doğu Karadeniz Bölgesi’nin Tanıtılması	Evet/Broşür	13
	Evet/ Sosyal Medya	23
	Evet/ Fuarlara Katılım	11

“Doğu Karadeniz’i ekoturizm odağı olarak tanıtmak için herhangi bir şey yapıyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar doğrultusunda 32 katılımcının tamamı “evet” cevabını vermiştir. “Yapıyorsanız neler?” sorusuna verilen cevaplarda ise katılımcıların %71’i sosyal medya aracılığıyla, %29’u ise broşür ve fuarlara katılım aracılığıyla tanıttıklarını ifade etmiştir.

Seyahat acentelerinde uygulanan ekotur faaliyetlerini belirlemek için katılımcılara, hangi ekoturların ve hangi destinasyonların talep gördüğü sorulmuş ve verilen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 10. “Acentenizde ekoturlar düzenleniyor mu? Cevabınız evet ise, en çok hangi ekoturlar ve en çok hangi destinasyon talep görüyor?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin içerik analizi

TEMA	KODLAR	N
Seyahat Acentelerinin Ekotur Faaliyetleri	Evet/ Yayla Turizmi	31
	Evet/ Kültür Turizmi	1

Tablo 10. Devamı

TEMA	KODLAR	N
Seyahat Acentelerinin Ekotur Faaliyetleri	Ayder Yaylası	20
	Uzungöl	16

“Acentenizde ekoturlar düzenleniyor mu?” sorusuna 32 katılımcı da “evet” cevabını vermiştir. En çok hangi ekoturların talep gördüğüne dair ise katılımcıların %3’ü kültür turizmi, %97’si ise “yayla turizmi” cevabını vermiştir.

En çok hangi destinasyonların talep gördüğü sorusuna verilen cevaplara bakıldığında, sık tekrar edilen kelimelerin başında Ayder Yaylası ve Uzungöl gelmektedir. Ayder Yaylası cevabı 20, Uzungöl cevabı ise 16 kez tekrar edilmiştir. Buna ek olarak, Huser Yaylası cevabı 10 kez, Gito Yaylası cevabı 6 kez, Pokut Yaylası ve Sümela Manastırı cevapları 5’er kez, Hıdırnebi Yaylası ve Badara Yaylası cevapları 4’er kez, Şavşat Karagöl cevabı 3 kez, Borçka Karagöl cevabı 2 kez, Arhavi Yaylaları, Kümbet Yaylası, Mavigöl, Çambaşı Yaylası, Perşembe Yaylası ve Çal Mağarası cevapları ise 1’er kez tekrar edilmiştir.

Seyahat acentelerinin çevresel faaliyetlerini belirlemek amacıyla katılımcılara sorulan, konuya ilişkin soru ve cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 11. “Acentenizde doğal çevreyi korumaya yönelik faaliyetler yapılıyor mu? Cevabınız “evet” ise, neler yapılıyor?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin içerik analizi

TEMA	KODLAR	N
Seyahat Acentelerinin Çevresel Faaliyetleri	Hayır	21
	Evet/ çöp toplama ve ofis içi tasarruf	11

“Acentenizde doğal çevreyi korumaya yönelik faaliyetler yapılıyor mu?” sorusuna verilen cevaplara bakıldığında, katılımcıların %35’inin evet cevabını verdiği ve “Cevabınız evet ise, neler yapılıyor?” sorusuna ise “çöp toplama” ve “ofis içi tasarruf” cevaplarını verdikleri görülmektedir. Katılımcılar doğayı kullanırken koruduklarını, kirletmediklerini, temiz bıraktıklarını ve çöpleri topladıklarını ifade etmiş, ofis içinde ise, enerji ve kâğıt tasarrufunu önemsediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %65’i ise herhangi bir çevre koruma faaliyetine katılmadığını ifade etmiştir.

Katılımcı seyahat acentelerinin tur kapasitelerini ortaya koymak amacıyla yöneticilere, kitle turizmi oluşturup oluşturmadıkları ve turların kaç kişilik olduğu sorulmuştur. Katılımcıların verdiği cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 12. “Kitle turizm faaliyetlerine yönelik turlarınız mevcut mudur? Turlar ortalama kaç kişilik?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin içerik analizi

TEMA	KODLAR	N
Seyahat Acentelerinin Tur Kapasiteleri	Hayır/15-24 kişilik	30
	Evet/200 kişilik	2

“Kitle turizm faaliyetlerine yönelik turlarınız mevcut mudur? Turlar ortalama kaç kişilik?” sorusuna verilen cevaplara bakıldığında, katılımcıların %94’ü kitle turizm faaliyeti yapmadığını belirtmiş, %6’sı ise kitle turizm faaliyeti yaptığını, turların en az 200 kişilik olduğunu fakat küçük araçlarla ve çevreye zarar vermeyecek şekilde olduğunu ifade etmiştir.

Yöneticilere, bölgenin taşıma kapasitesine etkilerinin ne boyutta olduğunu ortaya koymak amacıyla konuya ilişkin sorular sorulmuş ve cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 13. “Tur düzenlerken bölgenin taşıma kapasitesini dikkate alıyor musunuz? Taşıma kapasitesinin planlanması, ziyaretçi sayılarının kontrol edilmesi gibi önlemler alıyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin içerik analizi

TEMA	KODLAR	N
Seyahat Acentelerinin Bölgenin Taşıma Kapasitesine Etkisi	Hayır	27
	Evet	5

Katılımcılara, “Tur düzenlerken bölgenin taşıma kapasitesini dikkate alıyor musunuz? Taşıma kapasitesinin planlanması, ziyaretçi sayılarının kontrol edilmesi gibi önlemler alıyor musunuz?” sorusu sorulmuş katılımcıların %16’sı “evet” cevabını, %84’ü ise “hayır” cevabını vermiştir. “Hayır” cevabını veren katılımcılar, genellikle tek başlarına bir şey yapamadıklarını, yerel yönetimler ve diğer paydaşlardan destek beklediklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar ayrıca, taşıma kapasitesine önem verilmediğini, yalnızca yaz sezonunda ticari kazanç elde etmeyi daha çok tercih ettiklerini dile getirmişlerdir. Soruya “evet” cevabını veren katılımcılar, daha az sayıda turist gruplarıyla tura çıktıklarını, turizm hareketlerinin yoğun olmadığı bakır yaylaları tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcı seyahat acentelerinin, bölge halkına sağladığı öncelikleri belirlemek, yerel yaşama ve toplumsal eşitliği sağlamaya katkılarını ortaya koymak açısından yerel istihdama ve kadın istihdama yönelik sorular sorulmuştur. Yöneticilerin verdiği cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 14. “Acentenizde yerel istihdama yer veriyor musunuz? Evet, ise ne ölçüde? Kaçı kadın?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin içerik analizi

TEMA	KODLAR	N
Seyahat Acentelerinin Yerel Halkın Yaşam Refahına Katkısı	Yerel İstihdam/Evet	32
	Kadın İstihdam/Evet	25

“Acentenizde yerel istihdama yer veriyor musunuz?” sorusuna katılımcıların tamamı “evet” cevabını vermiştir. “Evet, ise ne ölçüde?” sorusuna verilen cevaplara bakıldığında ise, çalışanların tamamına yakınının yerel olduğu görülmektedir. Görüşülen işletmelerde toplam 296 personel istihdam etmekte ve bunların 272’sini yerel halk, 24’ünü ise çevre il ve ülkelerden gelenler oluşturmaktadır. Acentelerin tamamının yerel istihdama yer verdiği ve yerel istihdamın katılımcı acentelerdeki toplam istihdamın %92’sini oluşturduğu, %8’inin ise, çevre il ve ülkelerden istihdam edildiği görülmektedir.

Sürdürülebilirliğin sosyo-kültürel boyutunu oluşturan toplumsal eşitliğin sağlanması, kadınların sosyal yaşamda ve turizm sektöründe istihdamının desteklenip desteklenmediğinin belirlenmesi açısından, “Kaçı kadın?” sorusu sorulmuş ve verilen cevaplar doğrultusunda, işletmelerin çoğunda kadın istihdam olduğu görülmüştür. 32 adet acentenin yalnızca 7’sinde kadın istihdam bulundurulmamaktadır. 296 çalışanın 66’sını kadın istihdam oluşturmaktadır. Ancak kadın istihdamın, katılımcı acentelerdeki toplam istihdamın ortalama %22’sini oluşturduğu ve erkek istihdamın ise %29’undan az olduğu görülmektedir.

Yöneticilere, işletme çalışanlarının sürdürülebilirlik ve ekoturizm konusunda eğitim alıp almadıkları sorulmuş ve yöneticilerin verdiği cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 15. “Acente çalışanları sürdürülebilirlik ve ekoturizm konusunda eğitim alıyor mu?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin içerik analizi

TEMA	KODLAR	N
Personelin Sürdürülebilirlik ve Ekoturizm Bilgi ve Deneyimleri	Hayır	27
	Evet	5

“Acente çalışanları sürdürülebilirlik ve ekoturizm konusunda eğitim alıyor mu?” sorusuna katılımcıların %16’sı çalışanlarının eğitim aldığını, ofis içerisinde çalışanlarına kendilerinin eğitim verdiğini ve tüm personelleriyle birlikte kendisinin de eğitimlere katıldığını ifade etmiştir. %84’ü ise, bu konuda herhangi bir eğitim almadığını belirtmiştir.

Katılımcılara, turistlerin sürdürülebilirlik ve ekoturizm konularında bilgi sahibi olmalarını sağlayıp sağlamadıklarına yönelik soru sorulmuş ve verilen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 16. “Turlarda, turistleri sürdürülebilirlik ve ekoturizm hakkında bilgilendirir misiniz?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin içerik analizi

TEMA	KODLAR	N
Personelin Turisti Bilinçlendirmeye Katkısı	Hayır	22
	Evet	10

“Turlarda, turistleri sürdürülebilirlik ve ekoturizm hakkında bilgilendirir misiniz?” sorusuna katılımcıların %31’i “evet” cevabını vermiştir. “Evet” cevabını veren katılımcılar, turlarda rehberlerin bilgi verdiğinden bahsetmiştir. %69’u ise, turistlere herhangi bir bilgilendirme yapmadıklarını ifade etmiştir.

Katılımcılara, turizmi dört mevsime yaymadaki etkileri sorulmuş ve verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 17. “Ekoturularınız en çok hangi mevsimde? Turizmi 12 aya yaymak adına yapmakta olduğunuz faaliyetleriniz var mı?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin içerik analizi

TEMA	KODLAR	N
Seyahat Acentelerinin Sezonu Uzatmaya Katkısı	Yaz Mevsimi	28

“Ekoturularınız en çok hangi mevsimde?” sorusuna katılımcıların, 2’si ilkbahar, 2’si sonbahar, 28’i ise yaz mevsiminde cevabını vermiştir. Bu kategorinin sık tekrar edilen kelimesi “yaz sezonu” dur. Katılımcıların %13’ü ilkbahar ve sonbahar cevaplarını verirken %87’si, yaz mevsiminde tur düzenlediklerini, kışın ise yayla turizmi ve kayak turizmi yaptıklarını dile getirmiştir. Katılımcıların, “Turizmi 12 aya yaymak adına yapmakta olduğunuz faaliyetleriniz var mı?” sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında, sık tekrar edilen kelimelerin başında “kış mevsiminde, Ayder Yaylasında, kayak turizmi”nin geldiği görülmektedir. Buna ek olarak katılımcılar; kültür turları, doğa turları, kongre, fuar, toplantı organizasyonları, kamp, jip safari, yaban hayatı gözlemeleme gibi aktiviteleri yaptıklarını da ifade etmiştir. 32 acentenin 7’si yoğun oldukları sezon dışında herhangi bir ekoturizm faaliyeti yapmadıklarını belirtmiştir.

Yöneticilerin, sürdürülebilir gelişimi sağlamada, geliştirilmesi gereken ekoturizm faaliyetlerine yönelik algılarını ortaya koymak amacıyla, ön plana çıkarılması gereken ekoturizm faaliyetleri sorusu sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 18. “Doğu Karadeniz Bölgesi’nin sürdürülebilir gelişimi için hangi ekoturizm faaliyetleri ön plana çıkarılmalıdır?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin içerik analizi

TEMA	KODLAR	N
Seyahat Acentelerinin Sürdürülebilir Gelişme İçin Ekoturizm Çeşitlendirmesi Algısı	Yayla turizmi	12
	Doğa Turizmi	7
	Kültür turizmi	7

“Doğu Karadeniz Bölgesi’nin sürdürülebilir gelişimi için hangi ekoturizm faaliyetleri ön plana çıkarılmalıdır?” sorusuna verilen cevaplara bakıldığında, bu kategorinin sık tekrar edilen kelimeleri yayla turizmi, doğa turizmi ve kültür turizmidir.

Katılımcıların %38’si, yayla turizmi, %22’si, doğa turizmi ve %22’si kültür turizmi cevabını vermiş, %18’i ise, bölgenin gelişimi için, heliski, trekking, yamaç paraşütü, çim kayağı, parasailing, glamping, kış turizmi, inanç turizmi, sağlık turizmi ve tarih ve kültürel miras turizminin ön plana çıkması gerektiğini ifade etmişlerdir.

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, içerik analizi yöntemi ile elde edilen bulgular çerçevesinde, araştırmanın sonuçları ortaya konulmuştur. Araştırmadan elde edilen sonuçlara genel olarak bakıldığında, seyahat acentelerinde, turizm eğitimi almayanların daha fazla istihdam edildiği ortaya çıkmıştır. Katılımcı seyahat acentelerinin yarısının son 5 yılda açıldığı görülmüştür. Bu artışın, Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2019) verileri doğrultusunda, bölgede son yıllarda turizm talebinin artması ve turizm faaliyetlerinin yoğun olarak yapılmasıyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Yöneticilerin, sürdürülebilirlik kavramına yeterince hâkim olmadığı, sürdürülebilirliği devamlılık olarak görmekte olup, koruma ve geliştirme açısından ele almada yetersiz kaldıkları görülmektedir. Ayrıca yöneticiler, Doğu Karadeniz Bölgesi’nde sürdürülebilir turizmin uygulanabileceğini fakat Ayder ve Uzungöl’ün aşırı tüketimden dolayı tahrip olması, kaçak ve beton yapılaşma ve sezonun kısa olması gibi nedenlerden dolayı bölgede sürdürülebilir turizmin yeterli seviyede uygulanmadığını düşünmektedirler. Yöneticiler, ticari amaçtan önce hizmet kalitesi sağlanarak hizmette, turizmde ve kaynaklarda sürdürülebilirliğin sağlanacağı görüşünü ileri sürmüş ve tüm paydaşların hep birlikte hareket etmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Buradan çıkarılacak sonuç, Doğu Karadeniz Bölgesi’nin sahip olduğu doğal güzellikler nedeniyle sürdürülebilir turizmi uygulamada elverişli bir bölge olduğu ve katılımcıların %59’una göre sürdürülebilirliğin uygulanıyor olduğudur. Bir diğer açıdan bakıldığında, sürdürülebilirlik eğitimleri,

aşırı kullanımın neden olduğu tahribatı önleme ve taşıma kapasitesi aşımını engelleme konularında eksiklikler yaşandığı görülmektedir. Bölgede yapılan kaçak binalar ve yöre mimarisine uygun olmayan beton yapıların, yöre kültürünün doğru tanıtılmasına engel teşkil ettiği söylenebilir. Bölgede turizm, genellikle yaz aylarında, yaylalarda uygulanmaktadır. Turizmi dört mevsime yaymak için kış aylarında, elverişli alanlar bulunmasına rağmen diğer ekoturizm aktivitelerine yer verilmemesi de önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Elde edilen bulgular, McLaughlin (2011) ve Hoşcan (2017)'in çalışmalarında elde ettiği bulguları desteklemektedir.

Bazı katılımcılar, sürdürülebilir turizme katkı sağlamak adına yazılı sertifikalara sahip olmadıklarını ve projelere katılmadıklarını, proje oluşturulurken seyahat acenteleri ile işbirliği yapılmadığını ve projelerden haberdar olmadıklarını dile getirmişlerdir. Turizm sektörü paydaşlarının, bölgede turizmle ilgili kararlarda işbirliği yapmadıkları ve bunun bölge turizminin sürdürülebilirliğine olumsuz etki ettiği söylenebilir. Arca (2013), seyahat acentelerinin yazılı sürdürülebilirlik politikalarına ve eko-etikete sahip olmadıklarını ortaya koymuştur. Bu yönüyle araştırmadan elde edilen sonuç, alanyazındaki çalışmayla paralellik göstermektedir.

McCoy (2010) ve McLaughlin (2011), çalışmalarında tur operatörleri yöneticilerinin ekoturizmi ekolojik boyutuyla ele aldıklarını belirtmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar alanyazınla benzerlik göstermektedir. Katılımcıların yaklaşık %69'unun ekoturizmi çevresel boyutta ele aldığı, sosyo-kültürel ve ekonomik boyut ilkelerinin ikinci planda kaldığı görülmektedir. Ekoturizm, çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik boyut olarak bir bütündür. Kavramı tüm boyutlarıyla ele alan katılımcı olmadığı, yöneticilerin tamamının ekoturizm algısının eksik olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Ayrıca, verilen cevaplar doğrultusunda, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin ekoturizm için uygun bir destinasyon olmasına rağmen, alt yapı eksikliği, aşırı kullanım ve buna bağlı oluşan tahribatlar, kaçak yapılaşma ve HES gibi faktörlerden dolayı ekoturizmin tam olarak uygulanamadığı anlaşılmıştır.

Hu (2007) ve McLaughlin (2011), çalışmalarında tur rehberlerinin yerel sürdürülebilirliğe ve ekoturizm katkı sağlamada olumsuz performans gösterdiğini ifade etmiştir. Alanyazındaki çalışmalar, araştırmadan elde edilen sonuçla tam anlamıyla paralellik göstermemektedir. Katılımcıların, ekoturizme katkı sağlamada yerel ekoturizm düzenledikleri fakat çevre koruma faaliyetleri, sosyo-kültürel yapıyı koruma ve ekonomik kalkınmaya destek olma vb. uygulamalara katılmada yetersiz kaldıkları sonucuna varılmıştır. McCoy (2010), çalışmasında bölgeyi sosyal medya aracılığıyla tanıttıklarını belirtmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular alanyazınla benzer özellikler taşımaktadır. Seyahat acentelerinin tamamının Doğu Karadeniz Bölgesi'ni sosyal medya, broşür, fuarlar aracılığıyla ekoturizm odaklı tanıttığı görülmektedir. Gelişen teknoloji ile birlikte artık sosyal medya etkin bir haberleşme aracı haline gelmiştir. Turizm işletmeleri de çağa ayak uydurarak sosyal medya yoluyla reklam ve tanıtım yapmaktadır. Yılın belli dönemlerinde düzenlenen ulusal ve uluslararası fuarlar, turizm işletmeleri yöneticileri için önemli bir tanıtım aracı olmaktadır. Bunlar dışında reklam filmleri ve e-mailler de etkili bir reklam aracı olarak kullanılmaktadır. İşletmelerin bir kısmı broşür dağıtarak reklamlarını yapmaktadır. Ancak bu durum, teknoloji çağında sosyal medya kadar etkili olmamakla birlikte, kâğıt israfına ve kâğıtlar için ağaçların kesilmesine neden olmakta, dolayısıyla çevresel korumaya olumsuz etki etmektedir.

Hamid ve İsa (2020), Malezya'daki tur operatörlerinin 31 ekoturizm uygulaması belirlemiştir. Bu yönüyle sonuç, alanyazınla örtüşmemektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçta göre, yalnızca 2 ekoturizm uygulaması tam anlamıyla uygulanmaktadır. Bölgede yayla turizminin en çok talep gören ekoturizm faaliyeti, Rize ili Çamlıhemşin ilçesinde bulunan Ayder Yaylası ve Trabzon ili Çaykara ilçesinde bulunan Uzungöl'ün ise en çok talep gören destinasyon olduğu ve yayla turizmi dışında diğer ekoturizm faaliyetlerinin ikinci planda kaldığı görülmektedir. Son yıllarda, Huser, Gito ve Pokut, Hıdırnebi ve Badara yaylalarının da yoğun ilgi gördüğü anlaşılmıştır. Kültür turizmi cevabını veren katılımcı, dini, tarihi ve kültürel bir mirasa sahip olan ve restorasyon çalışmaları nedeniyle uzun zamandır kapalı olup kısa süre önce turistlerin ziyaretine açık hale getirilen Sümela Manastır'ının, turistlerin ilgisini çektiğini aktarmıştır. Katılımcılar, Artvin-Borçka Karagöl ve Şavşat Karagöl'e de talebin gittikçe arttığını ve birkaç sene sonra Ayder ve Uzungöl gibi yoğun taleple karşı karşıya kalabileceklerini ifade etmiştir. Ancak, Ayder ve Uzungöl'de planlamanın doğru yapılmadığını ve bölgede tahribatın oluştuğunu, Artvin ili için doğru planlama yapılarak bunun önüne geçilebileceği görüşünü iletmislerdir. Buna ek olarak Rize ilinde bulunan seyahat acentelerinin en çok Rize ilindeki destinasyonlara tur düzenlediği, Artvin ilinde bulunan seyahat acentelerinin ise, Artvin ili sınırları içerisindeki destinasyonlara tur düzenlediği görülmektedir. Verilen cevaplar doğrultusunda acentelerin, buldukları ilin turizmine olumlu katkı sağladığı söylenebilir. Ekoturizm

faaliyetlerinin sınıflandırılması konusunda değinilen ve alanyazından yararlanılarak oluşturulan 21 ekoturizm faaliyetinden yalnızca yayla turizmi ve kültür turizminin uygulandığı ve diğer ekoturizm faaliyetlerinden bahsedilmediği görülmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesi jeolojik yapısı ve sahip olduğu kaynaklardan dolayı tüm ekoturizm faaliyetlerinin uygulanmasına elverişlidir. Bu konuda, seyahat acentelerinin yalnızca yayla turizmi ve kültür turizmine aktif katıldıkları, turistleri yayla ve kültür turlarına yönlendirdikleri, diğer ekoturizm faaliyetlerini yeterince ön planda tutmadıkları söylenebilir.

Katılımcıların %35'inin, çevre koruma faaliyetlerine katıldığı, katılanların ofis içerisinde tasarruf yaptıkları ve çevrede bulunan çöpleri toplayarak örnek teşkil ettiği gözlemlenmiştir. Araştırma sonucu, Metzger (2003) ve Arıca (2013)'nin çalışmalarından elde ettiği sonuçla benzerlik göstermektedir. Turizmin sürdürülebilirliği, turizm sektörünün var olması için gereklidir. Seyahat acenteleri için ise, çevresel kaynakların korunması ve geleceğe aynı şekilde aktarılması önemlidir. Kaynakların korunmasında, turlarda turistlere eşlik eden seyahat acentelerine büyük görev düşmesine rağmen çevresel koruma faaliyetlerine katılmayan seyahat acentelerinin sayısı oldukça fazladır. Yöneticilerin, sürdürülebilirliğe önem verdiklerini söylemelerine rağmen, yalnızca %35'ine yakınının çevre koruma faaliyetlerine katıldıkları bilgisine ulaşılmıştır.

Sürdürülebilir turizm ve ekoturizmin amacı, turizm hareketinin yaygın olduğu bölgelerde aşırı yoğunluğun önüne geçerek, taşıma kapasitesi aşımını önlemek ve kaynakların bozulmasını ve tükenmesini engellemektir. Ekoturizm, kitle turizmine karşı ortaya çıkan ve daha az sayıda kişilerin oluşturduğu turlarla yapılan aktiviteleri içermektedir. Arıca (2013), aynı çalışmasında katılımcıların %46'sının kitle turizm faaliyetlerine katıldığını ifade etmiştir. Ancak araştırma sonucunda, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde seyahat acentelerinin kitle turizmine yönelik faaliyetler yapmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Taşıma kapasitesi planlaması, bölgedeki kaynaklarda bozulmaların önlenmesi açısından önem arz etmektedir. Seyahat acentelerinin %84'ünün taşıma kapasitesine dikkat etmediği görülmektedir. Yöneticiler, kapasite aşımının önüne geçilmesinde herhangi bir çaba göstermemelerinin sebebinin, taşıma kapasitesi konusunda tek başlarına gösterecekleri çabalarının yetersiz olacağını düşündükleri için olduğunu ve bu konuda yerel yönetimlerden, halktan, diğer paydaşlardan ve turistlerden de destek beklediklerini ifade etmişlerdir. Bölgelerin taşıma kapasitesinin planlanması, tüm paydaşları ilgilendiren ve çabalarını gerektiren bir durumdur. Bu soruya "evet" diyen yöneticiler, bu konuda tek başına çaba gösterdiğini ifade etmektedir. Bu durum seyahat acenteleri tarafından taşıma kapasitesi planlamasının yapılmasının ve gerekli önlemler alınmasının mümkün olduğunu ancak diğer işletmelerin girişimde bulunmadıklarını göstermektedir.

Godoy (1995), Metzger (2003) ve Çalık (2014), çalışmalarında tur operatörlerinin sosyo-kültürel yaşama ve yerel istihdama öncelik verdiğini ileri sürmüştür. Araştırma sonucunda, seyahat acentelerinin, yerel istihdama yer vererek yöre ekonomisine katkı sağladıkları ve yerel halka öncelik verdikleri görülmektedir. Ayrıca işletmelerin, her ne kadar sayıca az olsa da kadın istihdama yer vererek sosyal yaşamda gelişmişliğe destek oldukları söylenebilir.

Ekoturizm faaliyetlerinin doğru ve eksiksiz bir şekilde yapılabilmesi için iyi bir planlama yapmak, bu konuda bilgi ve tecrübe edinmek, bilinçli hareket etmek gerekir. Yılın bazı dönemlerinde yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler gibi kurum ve kuruluşlar aracılığıyla, sürdürülebilir turizm ve ekoturizme yönelik projeler kapsamında eğitimler verilmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007b: 46; DOKA EKAP, 2014: 32). Kaynakların korunması ve geleceğe aktarılmasının seyahat acenteleri için önem taşıyor olmasına rağmen yöneticilerin, çalışanlarına sürdürülebilirlik ve ekoturizm konusunda eğitim aldırma eksiklikleri olduğu görülmektedir. Bu eğitimi almayan işletmelerin, uygulamalarda hata yapma olasılığı mümkündür. İşletmelerin sürdürülebilirliği önemsemelerine rağmen, eğitim konusunu yeterince önemsemedikleri söylenebilir. Yöneticilerin %16'sı, çalışanlarının eğitim aldığını, ofis içerisinde çalışanlarına kendilerinin eğitim verdiğini ve tüm personelleriyle birlikte kendisinin de eğitimlere katıldığını ifade etmiştir. Bu oran katılımcılar arasında düşük sayılsa da sürdürülebilirliğe katkıları açısından olumlu bir adım olarak görülmektedir.

Seyahat acentesi çalışanlarının, sürdürülebilirlik ve ekoturizm konusundaki bilgi ve deneyimlerini turistlere aktarması ve kaynakların korunması için turistlerde çevre bilinci oluşturması gerektiği düşünülmektedir. Araştırmaya katılan seyahat acentesi personellerinin %31'inin turlarda turistleri sürdürülebilir turizm ve ekoturizm konusunda bilgilendirdikleri, %69'unun ise, bilgilendirmediği görülmüştür. Bilgilendirmeyen katılımcıların verdiği

ifadelere bakıldığında, katılımcıların turist kaybını göze alamadıkları için herhangi bir müdahalede bulunmadıkları anlaşılmaktadır. Burada dikkat edilecek bir konu da Artvin ilinde bulunan katılımcı yöneticilerin, sürdürülebilir turizm ve ekoturizm konularında eğitim aldığı ve yine bu konuda turistleri bilgilendirdiğidir. Yöneticilerin verdiği cevaplar doğrultusunda, Artvin ili katılımcılarının eğitim konusunu önemseydiği söylenebilir. Budeanu (2007) ve Arıca (2013)'nin çalışmalarına bakıldığında, tur operatörü ve seyahat acentelerinin ekoturizm konusunda eğitim aldıkları ve turistleri bilgilendirdikleri, dolayısıyla bu çalışmadan elde edilen sonucun alanyazını destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Elde edilen bulgular ışığında, bölgede genellikle yaz aylarında yayla turizmi yapıldığı, kış aylarında ise, yayla turizmi ve kayak turizmi yapıldığı görülmektedir. Katılımcıların %82'lik oranla çoğunluğu, bölge turizminin gelişiminde yayla turizmi, doğa turizmi ve kültür turizminin gelişmesi gerektiğini düşünmektedirler. Özellikle, Sümela manastırına yoğun talep olduğu ve kış aylarında yayla turizmi, kültür turları, doğa turları, kongre, fuar, toplantı organizasyonları, kamp, jip safari ve yaban hayatı gözlemlene gibi aktiviteler yapılarak turizmin dört mevsime yayıldığı anlaşılmıştır.

Çalık (2014), çalışmasında seyahat acenteleri yöneticilerinin, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yayla turizmini ön plana çıkarmayı düşündüklerini ve doğal alanların, bitki ve hayvan türlerinin korunmasını istediklerini ifade etmiştir. Katılımcılar ise, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin sürdürülebilir gelişimini sağlamada yayla turizmi, doğa turizmi ve kültür turizminin ön planda olması gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca, heliski, trekking, yamaç paraşütü, çim kayağı, parasailing, glamping, kış turizmi, inanç turizmi, sağlık turizmi ve tarih ve kültürel miras turizmi gibi bir takım aktivitelerin de yapılabildiğini, bu aktivitelerin ön planda olması, daha sık yapılması ve daha fazla ekonomik gelir elde edilmesi gerektiğini düşündükleri görülmektedir.

Katılımcılara görüşme (mülakat) sonunda, "Bu sorular dışında paylaşmak istediğiniz görüşleriniz ve diğer paydaşlara önerileriniz var mı?" sorusu sorulmuştur.

Verdikleri cevaplara bakıldığında, sık tekrar edilen kelimelerin başında "reklam", "tanıtım" ve "altyapı sorunları" gelmektedir. Katılımcılar, bölgede yalnızca Ayder ve Uzungöl'ün tanıtıldığı, diğer destinasyonların tanıtılmadığı sorunundan bahsetmiştir. Ayrıca Arap ülkelerine daha çok reklam ve tanıtım yapıldığını, Avrupa ülkelerine yeteri kadar reklam ve tanıtım yapılmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcılar, altyapı eksikliği olduğundan, yolların bozuk olduğundan ve güvenli olmadığından bahsetmiştir. Ayrıca, üstyapı eksikleri olduğunu, tesis ve havaalanlarının sayısının az olduğunu ve uçuş seferlerinin yetersiz olduğunu dile getirmişlerdir. Katılımcı yöneticiler, turizm sektörünün ve diğer paydaşların sürdürülebilirlik konusunda eğitim alması gerektiğini aktarmış ve kamu, turizm işletmeleri ve akademisyenlerin hep birlikte çalışmalarını önermişlerdir. Katılımcılar, yerel halkın ürettiği organik ürünleri turistlere sunmanın önemini vurgulamışlar ve paydaşlara, önce hizmette kaliteyi sağlamayı sonra para kazanmayı düşünmelerini tavsiye etmişlerdir. Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda, bölgede altyapı ve üst yapı sorunları olduğu, yolların bozuk ve ulaşımın güç olduğu, tesis sayısının yetersiz olduğu, bölgede Ayder Yaylası ve Uzungöl dışında diğer destinasyonların reklam ve tanıtımının yetersiz olduğu, Arap ülkelerine reklam ve tanıtım yapılırken, Avrupa ülkelerine tanıtımın ikinci planda kaldığı, turizm işletmeleri personeli, yerel halk ve turistlerin, sürdürülebilirlik ve ekoturizm konusunda bilgi veya eğitiminin yeterli boyutta olmadığı, bölgenin yöresel ürünlerinin pazarlanmasında özensiz davranıldığı, yalnızca yaz sezonu olan 3 ayı değerlendirip ticari kazanç elde etmenin düşünüldüğü, hizmet kalitesinin ihmal edildiği ve sürdürülebilirliğin sağlanmasında turizm paydaşları arasında işbirliği olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan seyahat acentelerinin sürdürülebilirlik kapsamında yapmış oldukları ekoturizm faaliyetlerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmadan elde edilen sonuç, alanyazındaki çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Alanyazındaki çalışmaların sonuçlarında, seyahat acenteleri yöneticilerinin düşüncelerinin ve tutumlarının olumlu olduğu, davranışlarının ise olumsuz olduğu sonucu çıkmıştır (Sirakaya, 1995; Hu, 2007; Khairat ve Maher, 2012; Tetik, 2012; Alagöz, Güneş ve Uslu, 2015; Avcıkurt ve Demirbulat, 2016; Hoşcan, 2017; Arıca ve Kafa, 2020; Hamid ve İsa, 2020). Ancak bu araştırma sonucunda, yöneticilerin kavramlara yeterince hâkim olmadığı görülmektedir. Seyahat acentelerinin ekoturizm faaliyetlerinin tamamına yer vermedikleri ve ekoturizm kavramını, çevresel boyuttan ele alırken, sosyo-kültürel ve ekonomik boyutunu geri planda tuttukları, sürdürülebilir turizm kavramına tam olarak hâkim olmadıkları, dolayısıyla yöneticilerin

sürdürülebilir turizm ve ekoturizm kavramlarına yönelik düşüncelerinin ve faaliyetlerinin yeterince gelişmediği sonucu çıkarılmaktadır. Çalışma, yöneticilerin düşünceleri açısından alanyazını desteklememekte, faaliyetleri açısından ise alanyazınla uyumlu bulunmaktadır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda bir takım önerilerde bulunmaktadır. Bu öneriler ışığında, bundan sonraki çalışmalara örnek olacağı ve araştırmacılara yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Sonuçlar çerçevesinde;

- Seyahat acentelerinin sürdürülebilirlik ve ekoturizm konusunda eğitim ihtiyacı giderilmeli,
- Sürdürülebilir turizm ve ekoturizm uygulamaları zorunlu tutulmalı ve kontrolü sağlanmalı,
- Bölgede her destinasyonun reklam ve tanıtımı etkili yapılmalı,
- Yayla turizmi dışında diğer ekoturizm faaliyetlerine de yönlendirilmeli,
- Bölgenin altyapı ve üst yapı sorunları çözülmeli,
- Taşıma kapasitesi planlaması yapılarak gerekli önlemler alınmalı,
- Turizm işletmeleri, bölgede talep artışı ve buna bağlı gelişen tahribatlar, altyapı ve üstyapı problemleri arasındaki dengeyi sağlayabilmek için bölge turizmini arza göre şekillendirmelidir.
- HES ve kaçak, beton yapılaşma gibi sorunların önüne geçilmeli,
- Kamu, özel sektör, üniversiteler, yerel yönetimler gibi bütün turizm paydaşları ve yerel halk, bölge turizminin sürdürülebilirliği konusunda işbirliği içerisinde olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Arıca, R. (2013). Seyahat Acentelerinde Ekolojik Sürdürülebilir Ürün Yönetimi: Türkiye Üzerine Nitel Bir Araştırma. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Arıca, R. (2014). "Seyahat İşletmeciliği Literatürünün Gelişim Süreci: Türkiye'de Hazırlanan Lisansüstü Tez Çalışmalarının Bibliyometrik Olarak İncelenmesi", VII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi, Kuşadası, Aydın, 04-05 Nisan 2014, 446-462.
- Arıca, R. ve Kafa, N. (2020). "Seyahat Acentalarında Sürdürülebilirlik: Karadeniz Bölgesinde Faaliyet Gösteren Seyahat Acentaları Üzerine Bir İnceleme", *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 1847-1866.
- Aydın, Z. (2010). *Ekoturizmin Türkiye Orman Köyleri Kalkınmaları Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerinin Ölçümü (Artvin-Camili Biyosfer Rezerv Alanı Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Baltacı, A. (2018). "Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme", *Bitlis Eren Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 231-274.
- Bahar, O. (2006). Türkiye'nin İktisadi Gelişiminde Turizm Sektörüne Sağlanan Teşviklerin Rolü: Uygulamalı Bir Araştırma. *İktisat İşletme ve Finans*, 21(241), 128-139.
- Bekecheng, S. (2016). *Ecotourism As a Tool for Sustainable Development and Poverty Alleviation*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), İzmir: Yaşar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Budeanu, A. (2007). *Facilitating Transitions to Sustainable Tourism the Role of The Tour Operator*. (Unpublished Doctoral Thesis), Sweden: Lund University, The International Institute for Industrial Environmental Economics.
- Chesworth, N. E. (1999). "Toward Advancing a Theory of Ecotourism Market Segmentation". *Graduate School - College of Health and Human Development*, 197.
- Çalık, İ. (2014). *Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri Kapsamında Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Analizi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çevirgen, A., ve Demir, C. (2006). *Turizm ve Çevre Yönetimi: Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

- Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006). *Ekoturizm Yönetimi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- DOKA EKAP (2014). Doğu Karadeniz Ekoturizm Kriterleri Araştırma Raporu Projesi, Giresun.
- Duffy, Lauren N. (2009). *The University of North Carolina at Greensboro Study Abroad Students' Preparation for and Participation in Sustainable Tourism Practices*. The University of North Carolina at Greensboro.
- Dyllick, T. ve Hockerts, K. (2002). "Beyond the Business Case for Corporate Sustainability". *Business Strategy and the Environment*, 11(2), 130–141.
- Erdoğan, C. A. (2015). *Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Doğal ve Sosyo- Kültürel Varlıkların Değerlendirilmesi ve Korunması : Alaçatı*. (Yayımlanmış Doktora Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Garrod, B. ve Fyall, A. (1998). "Beyond the Rhetoric of Sustainable Tourism?" *Tourism Management*, 19(3), 199–212.
- Gaul, D. ve Volunteer, F. (2003). "Environmental Impacts of Ecotourism a Review of Literature". *Source*, (March), 1–17.
- Godoy, E. F. (1995). *Ecotourism and Nature Based Tourism Research Framework to Assess the Sociocultural Impact of Tour Operations: A Case Study in Belize*. State University of New York, Ollege of Environmental Science and Forestry, Syracuse.
- Hamid, M.A ve Isa, S.M. (2020) Exploring the Sustainable Tourism Practices Among Tour Operators in Malaysia. *Journal of Sustainability Science and Management*, 15(1), 68-80.
- Hoşcan, N. (2017). *Seyahat Acentelerinde Sürdürülebilir Pazarlama Yaklaşımının Kullanımı : Batı Karadeniz Destinasyonu Örneği Seyahat Acentelerinde Sürdürülebilir Pazarlama Yaklaşımının Kullanımı*. (Yayımlanmış Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı.
- Kasalak, M. Alpaslan. (2014). *Ekoturizm Girişimcilerinin İnovasyona Yatkinliğinin Ölçülmesi : Muğla Yöresinde Yer Alan Ekolojik Oteller Kapsamında Bir Yatkinliğinin Ölçülmesi : Muğla YöresindeYer Alan Ekolojik Oteller Kapsamında Bir Alan Araştırması*. (Yayımlanmış Doktora Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, M. (2015). *Ayancık ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Potansiyeli*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kuter, N. ve Ünal, H. E. (2009). "Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri". *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 9(2), 146–156.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007b). *Türkiye Turizm Stratejisi 2023*. Ankara.
- McCool, S. F. ve Moisey, R. N. (2008). *Tourism, Recreation, and Sustainability: Linking Culture and the Environment*, Second Edition, Cabi Publishing, Wallingford.
- McCoy, J. (2010). *Ecotourism: A Strategic Campaign for Tourism in Finland*. Master Thesis, USA: Kansas University.
- McLaughlin, J. M. (2011). *Ecotourism Assessment: Applying the Principles of Ecotourism to Paddle-Based Recreation in St. Lawrence Islands National Park and Environs*. Canada: Queen's University.
- Metzger, O. (2003). *Involving Stakeholders at Nature Tourism Sites: The Case of St. Vincent's Tour Operators*. Doctoral Dissertation, Carleton University.
- Polat, A.T. (2006). *Karapınar İlçesi ve Yakın Çevresi Peyzaj Özelliklerinin Ekoturizm Kullanımları Yönünden Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmış Doktora Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Sarkım, M. (2007). *Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Turistik Ürün Çeşitlendirme Politikaları ve Antalya Örneği*. (Yayımlanmış Doktora Tezi), İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Serçek, S. (2015). *Sürdürülebilir Turizm Kalkınması Kapsamında Marka Kentler ve Diyarbakır'ın Marka İmajı*. (Yayımlanmış Doktora Tezi), Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable Tourism Management*, Cabi Publishing, Wallingford.
- Şahin, H.S. (2013). *Zamantı Çayı Havzası Ekoturizm Kaynaklarının Sürdürülebilir Turizm Açısından Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Tetik, N. (2012). *Turist Rehberlerinin Ekoturizm Alanındaki Yeterlilikleri: Doğu Karadeniz Örneği*. (Yayımlanmış Doktora Tezi), Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2013), *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS İle Veri Analizi*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Uzun, F. V. (2012). *Ihlara Vadisi Kültürel Peyzaj Alanında Sürdürülebilir Turizm*. (Yayımlanmış Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- WCED (1987). *Our Common Future, Brundtland Report*. Vol. 17 - doc. 149, 1–91.
- Wood, M. E. (2002). *Ecotourism: Principles, Practices & Policies for Sustainability*. The International Ecotourism Society, UNEP.
- Yücel, C. (2002). Turizmde Yükselen Değer: Ekoturizm. *TÜRSAB Dergi*, (219).

İNTERNET KAYNAKÇASI

- <http://www.ecotourism.org/what-is-ecotourism> Erişim: 21.12.2018
- <http://www.ekoturizmdernegi.org/ekotur.asp> Erişim: 27.12.2018
- <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201120/konaklama-istatistikleri.html> Erişim: 22.07.2019
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/10/20071005-7.html> Erişim: 10.11.2020

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).
4. Bu makale için etik kurul izni gerekmemektedir (Ethics committee permission is not required for this article).